

OPONENTSKÝ POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Martin Witkowski: Středověká šlechtická sídla v severovýchodních Čechách (Archeologie hradu Kumburku)

Diplomant ve své rozsáhlé práci předkládá na 346 stránkách vedle Úvodu, Závěrečného shrnutí, Seznamu pramenů a literatury, Seznamu použitých zkratk a trojice dále dělených Příloh čtyři kapitoly, číslované ovšem od Úvodu: 2 Stručný přehled vývoje bádání v oblasti české kastellologie, 3 Nástin vývoje hradní architektury v Čechách, dělený do 6 podkapitol, stejně jako čtvrtá kapitola, Nástin vývoje hradní architektury v severovýchodních Čechách. Pátá kapitola, Hrad Kumburk, představuje těžiště celé práce a má složitější dělení pěti podkapitol, v Obsahu s poněkud nelogicky označenou podkapitolou 5.5 a jejími částmi 5.5.1 až 5.5.4.

Po obsahové stránce se práce rozkládá do dvou částí, první, věnované hradům v rámci vymezené sondy severovýchodních Čech (kapitola 4. Nástin vývoje hradní architektury v severovýchodních Čechách), a druhé, orientované na hrad Kumburk (5. Hrad Kumburk). Ačkoliv není zdůvodněno rozdělení práce na dvě části, jsou obě vyvážené jak rozsahem tak i obsahově. Před tyto dvě stěžejní kapitoly vložil autor kapitolu 2. Stručný přehled vývoje bádání v oblasti české kastellologie a kapitolu 3 Nástin vývoje hradní architektury v Čechách.

První kapitola (2. Stručný přehled vývoje bádání v oblasti české kastellologie) je sice stručným, avšak solidním pohledem na bádání o hradech v Čechách. Opomenuti jsou pouze mladší kolegové (např. PhDr. J. Hložek, Ph.D., Mgr. I. Peřina, Bc. M. Sýkora) a snad by bylo vhodné zmínit se i o kastellozích, věnujících se hradům na Moravě (např. doc. PhDr. P. Kouřil, CSc., doc. PhDr. Ing. M. Plaček, Ing. P. Bolina).

S ohledem na rozsáhlou problematiku je stručně pojednána i následující kapitola (3 Nástin vývoje hradní architektury v Čechách). Diplomant ji dělí na podkapitoly Úvod a za ním následující vývoj hradů v první a druhé polovině 13. století, ve 14. století, 15. století a na přelomu středověku a novověku.

Hned v úvodu je třeba upozornit na nutnost odlišení pojmů „hrad“ v písemných pramenech živé kultury a pojmu „hrad“, případně „hradiště“, jako označení staveb. Zatímco „hradiště“ a „hrad“ jako stavba jsou pojmy formální struktury, chápou pojem „hradiště“ historické prameny jako staveniště hradu a „hrad“ jako sídlo feudála, bez ohledu na jeho rozlohu, podobu či čas výstavby. Obytná věž hradu Přimda není „... z pečlivě opracovaných čedičových kvádrů“ jak autor opisuje (str. 12) od D. Menclové (1972 I, 105). Jedná se o pečlivě opracované žulové kvádry. Čedič nelze kamenicky opracovat.

V následujících kapitolách je uveden stručný vývoj hradů a tvrzí v Čechách podle dispozičních typů, rozpracovaných T. Durdíkem. V některých případech však není zcela přesně užito definic typů. Pojem „skalní hrad“ nechápu T. Durdík a P. Chotěbor jako dispoziční typ, ale jako typ hradního terénu. Jako

dispoziční typ je chápán dvojicí Gabriel-Smetana, podle kterých vzniká tento typ až ve 14. století (str. 17). Dnes tento přístup reviduji (viz F. Gabriel: Vztah stavby „věž“ k typu „skalní hrad“ v severních Čechách. CB 11, 2008, 31-52). Autor uvádí základní, ne však všechny typy staveb. V případě hradů s plášťovou zdí (str. 19) je třeba varovat před použitým soupisem L. Svobody, který k tomuto typu přiřadil řadu hradů dispozičně jiných (např. Lipý, Česká Lípa). Některé z uvedených hradů (str. 22) „na vysokých, někdy až extrémních polohách a osamělých vrcholech“ nezanikly „po celkovém uklidnění válečných poměrů“ (míněno husitských válek), ale až ve druhé polovině 15. století (Starý Berštejn a Ronov). Kapitola je komparací z vhodně užitě odborné literatury.

Rovněž kapitola 4. Nástin vývoje hradní architektury v severovýchodních Čechách má v převážné většině charakter kompilace z odborné literatury, v tomto případě však s rozsáhlejším rozbohem názorů oproti kapitole předchozí. Upozornit je třeba na dataci keramiky ve středním Pojizeří, kde není jednoznačný horizont 13. a 14. století (viz: Gabriel-Peřina: Problém vývoje keramiky ve středním Pojizeří. AH 34, 2009, 71-83). Na str. 28 vyznívá poněkud nelogicky: „... dnes již zaniklý hrad Šluspárk“, neboť dnes jsou již zaniklé všechny hrady. Málo pravděpodobná se jeví interpretace Valdštejna jako Ganerbenburgu (str. 57), neboť jádra nemají společné opevnění případně ani předhradí. Naopak tuto shodu nabízí hrad Trosky se dvěma věžovitými jádry (viz i Gabriel: Vztah stavby „věž“ k typu „skalní hrad“ v severních Čechách. CB 11, 2008, 31-52). Nejednoznačná je bezvěžovost hradu Zbiroh (str. 58). Jak potom interpretovat samostatnou stavbu na téměř čtvercové základně v čele hradu.

Nejrozsáhlejší kapitola 5. Hrad Kumburk se dělí na část historie hradu, stavební dějiny hradu a nálezy z hradu. V podkapitole dějiny hradu využil diplomant především práce A. Sedláčka a J. Úlovce, ze kterých pečlivě vypracoval model majetkových dějin hradu. S písemnými prameny ani jejich edicemi pro starší období nepracuje a vystavuje se tak nebezpečí přejímání chyb předchozích autorů. Obdobně je řešena i podkapitola Stavebně historický průzkum hradu, opírající se především o autory stavebně historického průzkumu (T. Tomíček - J. Úlovec). Podkapitola postrádá architektonický rozbor stavby a soustředí se pouze na model vývoje. V podkapitole Přehled archeologického bádání na hradě Kumburku je předložen přehled povrchových sběrů a především archeologických výzkumů z let 2006, 2008, 2010 a 2011. V podkapitole 5.5 se dozvídáme, že s povrchových sběrů diplomant zpracoval pouze části z různých institucí. Důvody ani kritéria volby neuvádí. Poněkud zmateně je v metodice studia kuchyňské a stolní keramiky vložena analýza, soustředěná pouze na užitý keramický materiál. V části věnované analýze pak je poněkud nepřehledně uvedena četnost typově zařazených souborů a zastoupení keramických tříd, hrnců, džbánů, poklic, funkčních doplňků a výzdoby. Podrobná a přehledná analýza zcela chybí (např. typy okrajů nejsou graficky definovány). Nelogické uspořádání je důsledkem neprovedené analýzy. S ohledem na jediný soubor není

možná syntéza a zcela logicky ani interpretace. Závěr pak pouze konstatuje tradičně uváděné stanovisko, „ že prezentovaný soubor chronologicky zásadně nevybočuje z poznatků získaných komparací písemných a archeologických pramenů a plně koresponduje s obdobím existence hradu ve 14. až první polovině 17. století“ (str. 92). Bez analýzy je i zpracování kamnářské keramiky. Nepřekvapí tak mísení různých entit do jedné multidimenzionální tabulky (tab. 1, str. 95). Logicky jsou uspořádány základní typy zastoupených kachlů a u kachlů komorových je věnována pozornost ikonografii motivů. I zde je závěr až příliš obecný a situaci na Kumburku nehodnotí. Podrobnější závěr hodnocení movitých artefaktů nabízí až závěr práce, kde se však opět dozvídáme o dataci hradu do 14. - 16. století.

Z obsahového hlediska lze práci hodnotit jako zdařilou kompilaci vývoje hradní architektury v Čechách, v severovýchodních Čechách a vývoj stavby hradu Kumburku. Méně úspěšná je vlastní práce, pokoušející se o vyhodnocení části povrchových movitých nálezů z hradu. Zde chybí analýza a srovnání, ať již jakékoliv, s okolními nálezy nebo se stratifikovanými nálezy z výzkumů. Úctyhodný rozsah práce, bohužel, neodpovídá jeho kvalitě.

Po formální stránce je práce napsaná dobře, přehledně, v logickém sledu až do kapitoly 4 včetně. Kapitola 5 nemá v detailu (podkapitola 5.5) logickou skladbu. Důvodem je chybný metodický přístup ke zpracování nálezů. Zcela výjimečně se objeví chyby např.: str. 14- „hradební produkce“ (asi hradní produkce); str. 17- „Pro tento typ hradu jsou charakteristické dvě hradní jádra“ (... jsou charakteristická ... jádra).

I přes uvedené připomínky doporučuji práci k přijetí a hodnotím ji známkou „dobře“.

Česká Lípa 20. 8. 2012

Doc. PhDr. František Gabriel, Ph.D.